

Streszczenie wstępu do przewodu doktorskiego

Mediacja w polskim prawie karnym

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem

prof. dr. hab. Wojciecha Zalewskiego

Idea konsensualizmu oraz sprawiedliwości naprawczej odgrywa w procesie karnym bardzo istotną rolę. Stosowane w ramach prawa karnego środki okazały się nieskuteczne co spowodowało konieczność zmiany paradygmatu prawa karnego a co za tym idzie zaczęto poszukiwać nowych, głębszych alternatywnych sposobów. Postulowano aby istniejący model sprawiedliwości retrybtywnej, zastąpić - *restorative justice*- modelem sprawiedliwości naprawczej. Asumptem okazała się nauka o ofierze przestępstwa wiktymologia. Rola mediacji w ramach sprawiedliwości karnej stanowi szczególną rolę gdyż umożliwiając bezpośrednie uczestnictwo stronom w kreowaniu decyzji procesowych, pozwala na szybsze zakończenie postępowania karnego a tym samym przyczynia się do odciążenia wymiaru sprawiedliwości od długotrwałego zajmowania się sprawami o mniejszym lub nawet o znikomym stopniu szkodliwości społecznej. Mediacja podlega nieustannym udoskonaleniom, począwszy od kwalifikacji mediatorów, skończywszy na innowacyjnych rozwiązaniach spowodowanych warunkami związanymi z pandemią SARS COV 2.

Inspiracją do analizy badawczej tego tematu stały się dwa czynniki:

- przekonanie o ważnej roli mediacji w kształtowaniu spokoju społecznego oraz dostrzeganie jej wpływu na kulturę prawną społeczeństwa obywatelskiego opartego na konsensusie, a nie rywalizacji,
- niezbyt liczna ilość kompleksowych opracowań dotyczących mediacji w sprawach karnych

Też poniższych rozważań jest próba ukazania roli mediacji w rozwiązywaniu konfliktu karnego i zakończenia procesu karnego a także zbadania stopnia jej efektywności i skuteczności oraz dokonania oceny tej skuteczności w Polsce i wybranych krajach Europy i świata. Autorka dokonała szczegółowej analizy

rozwiązań prawnych i instytucjonalnych w Polsce i za granicą, w tym **Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r.** ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW

Baza źródłowa rozprawy doktorskiej opiera się na dokumentach;

- **aktach prawnych,**
- **monografiach,**
- **pracach zbiorowych,**
- **artykułach naukowych,**
- **materiale badawczym w postaci statystyk i danych uzyskanych w drodze badań ankietowych.**

Zamysłem badawczym autorki jest poddanie weryfikacji **tezy głównej** (wspartej hipotezami badawczymi w odniesieniu do poszczególnych rozdziałów) sprowadzającej się do twierdzenia, że mediacja jest najpowszechniej stosowanym środkiem konsensualnego zakończenia postępowania karnego o charakterze naprawczym jak również efektywnym narzędziem wygaszania konfliktów karnych pomiędzy ofiarą a sprawcą przestępstwa odbywają się przy udziale neutralnej osoby trzeciej, jaką jest profesjonalny mediator. Praca zawiera szereg stosunkowo obszernych uwag prawnoporównawczych, których celem jest ukazanie potencjału instytucji mediacji dla społeczeństwa i wymiaru sprawiedliwości. W pracy znajduje się **odpowiedź na istotne pytanie** : jaki wygląda stan mediacji w sprawach karnych , jak często i skutecznie jest ta metoda wykorzystywana w obecnym stanie prawnym i ostatecznie jak wygląda ocena owej skuteczności i co należałoby zrobić aby poprawić istniejący stan rzeczy?

Rozdział I: Historia i rozwój współczesnego ruchu ADR (Alternative Dispute Resolution)

przedstawia historię mediacji i rozwój ruchu ADR (*Alternative Dispute Resolution*)

Rozdział II: Sprawiedliwość naprawcza (*restorative justice*) w sprawach karnych

przedstawia genezę, istotę i rozwój sprawiedliwości naprawczej na tle krytyki tradycyjnego modelu sprawiedliwości w sprawach karnych. Dokonano w nim przeglądu argumentów krytycznych wobec idei retributywizmu, jak również zaprezentowano poglądy czołowych przedstawicieli doktryny na temat roli i rosnącego znaczenia sprawiedliwości naprawczej we współczesnym procesie naprawczym. Szczegółowej analizie poddano kwestie relacji zachodzących między sprawiedliwością retributywną a naprawczą.

Rozdział III: Mediacja w systemie prawa karnego w wybranych krajach

ukazuje rekapitulację funkcjonowania mediacji w czterech wybranych państwach tj: USA, Kanadzie, Wielkiej Brytanii i Norwegii. Przeanalizowano w nim podstawy prawne funkcjonowania tej instytucji w konkretnym kraju oraz ukazano różnice pomiędzy nimi. Ukazano różnorodność możliwych do zastosowania procedur i teoretyczne podstawy funkcjonowania poszczególnych eksperymentów dotyczących wprowadzania mediacji w poszczególnych krajach.

Rozdział IV: Mediacja jako środek konsensualnego zakończenia postępowania karnego

poświęcony został wyłącznie stosowaniu mediacji w systemie polskiego wymiaru sprawiedliwości, zawiera analizę zmian, jakie zaszły w uregulowaniach prawnych dotyczących omawianej instytucji wprowadzonych nowelą k.p.k. z 10 stycznia 2003 r. z uwzględnieniem późniejszych regulacji. Przedstawione tutaj zostały zasady wprowadzenia mediacji do polskiego systemu karnego, kwalifikacje osób uprawnionych do wykonywania zawodu mediatora, przebieg postępowania mediacyjnego. Autorka zasygnalizowała problem mediacji po wyroku i postępowaniu dla nieletnich. Nie pominięto w nim również kwestii e-mediacji i przyszłości mediacji online jako nowej, powszechnie stosowanej formy, której rozwój związany był z zaistnieniem pandemii SARS COV 2 i całkowitego *lockdownu* wprowadzonego na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej w marcu 2020 r.

Rozdział V: Skuteczność stosowania mediacji w polskim procesie karnym

Problem badawczy omawiany w rozdziale można ująć w pytaniu : **jak przedstawia się kwestia skuteczności i efektywności mediacji w latach 1998 -2021?** .Zaprezentowane zostaną w tej części pracy opinie wyrażone w ankiecie, która dzięki życzliwości Polskiego Centrum Mediacji w Warszawie, została skierowana do mediatorów. Autorka zaprezentowała w nim również badania prowadzone przez znawców tematu oraz uwzględniła dane statystyczne przygotowane przez **Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości** sporządziła autorskie wykresy i diagramy oraz dokonała szczegółowej analizy całości zagadnienia obejmującego lata 2018 - I połowa 2021.

Podsumowanie dysertacji zawiera wnioski wypływające z treści zawartych w poprzednich rozdziałach oraz wnioski *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda* w odniesieniu do sposobu funkcjonowania mediacji w polskim systemie prawnym.

Obok analizy literatury naukowej posłużono się **metodą analizy materiału statystycznego** opublikowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości w postaci rocznych sprawozdań. W wąskim zakresie, została wykorzystana także **metoda historyczna**, przydatna do ukazania genezy mediacji i sprawiedliwości naprawczej.